

**ÇAĞDAŞ ÖZBEK BESTECİLERİN PİYANO ESERLERİNE
GENEL BAKIŞ: RUSTAM ABDULLAYEV VE HABİBULLA
RAHİMOV**

**Contemporary Uzbek Composers' Piano Works On Rustam
Abdullayev and Habibulla Rahimov's Piano Works**

DOI NO: 10.36442/AMADER.20191055034

Zerin RASUL¹

Özet

Özbekistan, yetmiş yıllık süre içinde Sovyetler Birliği'ni oluşturan on beş cumhuriyetten biri olmuştur.

Doksanlı yılların başında Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile on beş ülke, bağımsız cumhuriyetler olarak ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu gelişmelerden sonra, eskiden merkez Moskova'ya bağlı olan hayatın farklı yönlerinin (ekonomi, siyasal ve kamusal yaşam, eğitim sistemi, sağlık ve kültür) yeniden düzenlenmesi gerekmiştir.

Birçok alanda olduğu gibi Özbekistan'ın kültür hayatında da büyük değişiklikler yaşanmıştır. Yeni topluluklar, kurumlar, milli halk dans ve şarkı grupları ortaya çıkmıştır. Özbek halkının geleneksel ile güzel sanatlar dallarında sergileri düzenlenmeye başlamıştır. Aynı zamanda, yurtdışında da bu yeni cumhuriyet kendini aktif bir şekilde göstermeye başlamıştır. Ülkelerini yurtdışında temsil etme görevini Özbek sanatçılar üstlenmiştir.

Özbek besteciler, eserlerinde Batı müziği stillerine ve kurallarına bağlı kalarak halkın geleneksel ezgi, şarkı ve danslarını da sıkça kullanmışlardır. Özbek halkının masal ve destanlarına da eserlerinin temalarında yer vermişlerdir.

Doksanlı yılların başından bu yana Özbekistan'ın yeni nesil piyanistleri, dünya sahnelerinde Özbek bestecilerin piyano için yazdıkları eserleri çalarak ülkelerini temsil etmektedirler.

Bu makalede, Özbekistan'ın yirmi beş seneyi aşkın bağımsızlık yılları içerisinde yaşanan kültürel gelişimi ve piyano için yazılmış başlıca eserler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbekistan, Piyano, Özbek Besteciler.

Abstract

Over a period of seventy years, Uzbekistan had been one of the fifteen constituent republics of the Soviet Union.

Following the dissolution of the Soviet Union in mid-90s, these fifteen republics manifested themselves as sovereign countries. The economy, political and public life, education system, healthcare, art and culture, in a

---

¹ Dr., Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Piyano Anasanat Dalı, zarema@bilkent.edu.tr

few words the elements which could be regarded as the sustenance of a nation and daily life, and was formerly centralized in Moscow, had to be regenerated during the political landscape.

Because of the regeneration, the cultural life of Uzbekistan underwent a radical change. In line with this purpose, new societies, institutions, national dance and music ensembles were founded. The newly founded Republic of Uzbekistan began putting itself on the map actively, and in this sense, the Uzbek artists were the first ones who took the responsibility of representing their countries abroad.

Even though the Uzbek composers wrote music using the Western forms and styles, they commonly used the traditional folk tunes, music and dance in their music. They chose the traditional folk tales and myths as the themes of their works.

This article covers the piano music written by Uzbek composers, how the Uzbek piano music reflects the steps of independence of a country over twenty-five years, and a sensitive approach to performance of Uzbek piano music in this sense.

Key Words: *Uzbekistan, Piano, Uzbek Composers.*

GİRİŞ

Özbekistan'ın bağımsızlığını kazanması, piyano sanatının beste, performans ve pedagoji gibi alanlarında o ana kadar görülmemiş gelişme umutları yaratmıştır. Bağımsızlık yıllarında piyano sanatındaki mesleki seviye niteliksel olarak yükselmiş, prestijli uluslararası ödüllerin sahibi olan, uluslararası yarışmalar ve festivallerde başarı kazanan yeni bir piyanist nesli oluşmuştur.

Performans kültürünün yüksek seviyesi ve dünya klasiklerinin yorumu besteciliğin niteliksel olarak yükselmesine ve yeni piyano edebiyatının ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Özbek piyano müziğinin modern klasiklerinden olan Rustam Abdullayev, Habibulla Rahimov, Mustafo Bafoev, Valeria Saporova, Avaz Mansurov, Nazim Narkhocayev, Nuriddin Giyasov, Akram Haşimov, Oydin Abdullayeva, Muhammadjon Atajonov ve diğerlerinin yeni yaratıcı kapasiteleri ortaya çıkmıştır.

Piyano sanatının genç temsilcileri de, örneğin Oydin Abdullayeva, Hurşida Hasanova, Dilnoz Kamilova, Zarina Hodieva, Victor Handamyan, Şerzod Sobirov da bu dönemde popülerlik kazanmışlardır.

Bağımsızlık yıllarında besteciliğin gelişim sürecini incelediğimizde, birçok biçim ve tarzın olduğu görülmektedir ve

bu'nların temelinde, derin milli kökler, klasik Özbek müziği ve makamları, sözlü türler, halk ezgileri, usuller görülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de hakkında yeterince araştırma ve kaynak bulunmayan çağdaş Özbek bestecileri ve piyano eserlerinin tanınmasına katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda iki önemli Özbek besteci Rustam Abdullayev ve Habibulla Rahimov'un müzikal dili ve piyano eserleri analiz edilmiştir.

Rustam Abdullayev

Kazakistan, Tacikistan, Gürcistan, ABD, Almanya, Fransa, İsveç, Tayland, Mısır, Hollanda, Kore Cumhuriyeti, Vietnam, Japonya, Rusya'da ve dünyanın birçok başka ülkesinde büyük başarıyla seslendirilen, modern klasik Özbek müziğinin temsilcisi Rustam Abdullayev'in piyano eserlerine bakalım. Mükemmel bir piyanist olan Rustam Abdullayev, kendi birçok bestesini ilk seslendiren sanatçıdır. Özbekistan ve Karakalpakstan'ın halk sanatçısı onur ödülü sahibi Profesör Ophelia Yusupova, Özbekistan'ın sanat onur ödülü sahibi Profesör Adiba Şaripova, Behzod Abdullayev ve Elnura Mirzakaşova gibi uluslararası yarışmaları kazanan diğer sanatçılar da Abdullaev'in eserlerini repertuvarlarında bulunmaktadırlar.

Abdullaev'in piyano besteleri, Özbek piyanistlerinin konser programlarında ve eğitiminde yer almaktadır: ilköğretim okullarından, yüksek ve lisansüstü eğitim kurumlarında yer almakta, ülke çapındaki piyanist yarışmalarının gereklilikleri ve koşulları arasında yer almaktadır.

Abdullaev'in piyano müziği, tür bakımından son derece çeşitlidir: burada polifonik melodiler, fügler, rapsodiler, varyasyonlar: sonatlar, minyatür melodileri vardır.

Bu müziği, belirgin milli imgeler, zengin geliştirilmiş doku, modern yazma teknikleri, besteleme tekniğinin çağdaş yöntemlerine hâkim olma ile karakterize edebiliriz. Kadim Horezm şehrinde doğmuş olan Abdullayev, bu bölgenin sanatının üslup özelliklerini, atalarının geleneklerini, özgünlüğünü özümsemiştir. Abdullaev'in piyano müziği; dizginlenemez enerjisiyle, yaşamı besleyen mizacıyla,

dünya algısındaki dolgunluk hissiyle, doğasının muhteşem güzelliği ile, romantik vurgusuyla, derin bir psikolojiyi yansımasıyla ve müzikal ifadesindeki samimiyetiyle bizi fethetmektedir.

Abdullayev'in piyano eserlerinde, yeteneğinin kendine has özelliklerini, eşsiz kişiliğini ve performans yorumlarında anlamsal olarak çok manalı olmasını sağlayan programlamaya meyilli olduğu görülmektedir. Analitik bir zihnin, yoğun duygusallık içeren net bir mantıksal düşüncenin, sanatsal tavrın ve mizacının birleşimi; bestecinin etkileyici renklerin yeniliği, ses kombinasyonlarının özgünlüğü ve müzikal malzemenin sunum biçimleriyle öne çıkan sanatsal çözümlerini net ve hatasız bir şekilde bulmasını sağlamaktadır. Profesör Marat Gumarov'a göre; "Abdullaev, gerçek bir sanatçının duyarlılığıyla, çağdaş insanların müzikal düşüncesini ve manevi dünyasını zenginleştirebilecek olan yeni, umut verici ve verimli olanı keşfetmektedir" (2007: 25). Bütün bunlar, özellikle genç müzisyenlerin ve geniş dinleyici çevrelerinin eğitiminde Abdullaev'in eserlerini değerli kılmaktadır.

Abdullayev'in rapsodileri, virtüöz serbest biçimli konser eserleridir ve büyük ilgi çekmektedir. Liszt, Brahms, Gershwin, Bartok, Enescu'nun eserlerinde klasik bir ifade almış olan rapsodinin romantik türü, Abdullayev'in eserlerinde yeni nitelikler kazanmış, derin milli içerikle zenginleşmiştir. Halk şarkıları ve enstrümantal melodiler, müziğinin derin ulusal temellere dayanmasını sağlamıştır. Bestecinin bu yaratıcı prensibi, rapsodi türünün folklor malzemesi üzerine inşa edilmiş bir eser olarak anlaşılması ile tamamen uyumludur. Aynı zamanda, Abdullaev, folklor kaynağını derinden incelemekte, modern yazı tekniklerini kullanarak onu yeni ses renkleriyle zenginleştirmekte, kendi rapsodilerinde özünde yenilikçi bir biçime hâkim olmayı ve sanatsal bir stil duygusunu sergilemektedir.

Abdullaev'in rapsodileri, gelişmiş sanatsal hayal gücüne sahip olan, modern piyanist tekniklerine hâkim olan bir piyanistin performe edebileceği virtüöz konser besteleridir. Besteci tarafından 1998 yılında yaratılan ilk rapsodi, bestecinin eşi Rano Abdullayeva'ya ithaf edilmiş ve "Nevruz Freskleri" program adını taşımaktadır. Nevruz temasının, besteci tarafından en çok sevilen temalardan biri olduğunu belirtmemiz gerekmektedir; bu temayı birçok eserinde işlemiştir. Birinci rapsodisinden sonra 1989 yılında bestelediği "Nevruz melodileri" buna örnek gösterilebilir. Abdullayev, ilk rapsodisinde, tüm halkın kutladığı bayramın tablosunu yansıtmış, baharda doğanın

ve insan duygularının uyanışını, çevremizdeki dünyanın güzelliklerine hayranlığını kaydetmiştir. Besteci, Özbek halk enstrümanlarının sesini, piyano araçları ile ustaca taklit etmekte, özellikle karnay (Özbek trompeti), darbuka, çang (telli davul) tınlarını yansıtmakta, burada sanatçının virtüöz becerilerini, fantezisini, akustik renklerini tezahür ettirmesi için en zengin alan sağlanmaktadır.

2008 yılında bestelenmiş olan ikinci rapsodi, bestecinin oğlu Behzod Abdullayev'e adanmış destansı bir fresktir. Bu rapsodi; belirgin bir milli stil kimliği ile, dokusunun aktif bir şekilde yenilenmesi, virtüöz çalma tekniklerinin geniş kullanımı, süsleyici tınlar, polifoniklik, Özbek milli çalgılarının sesinin piyano ile ifade etme yoluyla taklit edilmesi, modern yazı tekniğinin kullanımı, aleatorik ve sonolik olması ile tanımlanabilir. Rapsodideki dram, destan anlatıcısının lirik epik anlatımından, yaşam deneyimlerinin zenginliği ve aktif insan faaliyeti ile yaşam algısının tamlığının ilahilerine kadar, dinamik gelişim ilkesine dayanmaktadır. Rapsodinin müziğinde, insanın entelektüel yaşamının yoğunluğunu, zengin ruhsal içeriğini, düşünceleri, duygularını ve duygusal hallerini belirgin bir şekilde yansıtmıştır. Rapsodinin böylesine zengin ve doygun sanatsal içeriği, anlatının yoğun duygusallıkta olmasını ve doğaçlama şeklinde ilerlemesini sağlamıştır.

Abdullayev'in piyano rapsodileri, kendi dünya görüşünde etrafındaki doğayı ahenkli ve paha biçilmez bir zenginlik olarak algılayan modern insanın dünyasını aydınlık ve çok yönlü olarak ortaya koymaktadır. Bu eserler dünyaya açık, aydınlık, hayati ve iyimserdir, kişiliğin yaratıcı gelişimine katkıda bulunan, doğanın şiirsel bir şekilde algılanmasına, var oluşun dışsal ve içsel uyum hissini geliştirmesine katkı sağlayan yapıtlardır.

Abdullaev'in en ilham verici eserlerinden biri, 2008'de yaratılan ve mükemmel bir piyanist olan kızı Elnura'ya adanmış olan "Masallar" adlı piyano eserleri dizisidir. Bu dizi, program başlıkları olan beş piyesten oluşmaktadır. Dizi, masal süjetinin farklı anlamsal yorumlarına işaret eden tek bir anlatım çizgisiyle birleştirilmiştir.

Bunlar her şeyden önce Doğu masallarıdır; Şehrazat masallarıyla benzerlik ve paralellik kuran, hayal gücü ve yaratıcı düşünceyi geliştiren rüya masalları ve fantezileridir. "Masallar" dizisi, piyanizm, piyano yöntemlerinin orijinal çözümleri, renkli bulgular, orijinal doku, ses şekillerinin tını karakteristiği ile oldukça ilginçtir. "Masalcının Öyküsü" adlı ilk piyes, masal dünyasına giriş işlevleri yerine getirmektedir. Bu piyeste besteci, biten günün

alacakaranlığında ve yaklaşmakta olan gizemli gece zamanında büyüleyici bir hikâye anlatan iyi sihirbazın portresini çizmektedir. Bu piyesin müziği şaşırtıcı derecede güzel, en küçük ses ayrıntılarıyla, süslemelere, titreşimlerle, dokudaki çeşitli elementlerin polifonik kombinasyonlarıyla doludur, tüm ses alanını kapsayan ve aynı zamanda yazılışındaki yumuşaklığı koruyan bir eserdir. Bu oyun, doğunun pitoresk minyatürüne benzemekte, gizemli anlatım sırasında, en ince renkte dahi, deşifre etme, yorumlama ve özümseme isteğini yoğun bir şekilde uyandıran birçok mikro-süje ve mikro hatlar algılanmaktadır. Ayrıca bu piyes, doğunun pitoresk minyatürüne benzer şekilde, mıknaş gibi kendine çekmekte, rubai ve gazel, muhammes ve kıta gibi, derin yaşam felsefesi içeren özlü satırlar gibi çekicidir. Dizinin ilk piyesi, doğaçlama ve semboliktir. Ondaki tuhaf uyumlar ve zarif süslemeler, muhteşem güzelliği ve kurgusuyla bizi büyülemektedir.

“Çiçeklerin Dansı” adlı ikinci bölüm, daha ilk vurgularıyla (ritimleriyle) yumuşak, zarif ve rafine güzelliği ile, bahar çiçekleri aromasının hissedilmesi ile bizi fethetmektedir. Bu minyatürün ses ve renk dünyasına, Özbek açık telli ve yaylı vurmali çalgılar, dutar, çang ve kanun, narin renkli sesleri ile dahil olmuştur. Bu piyesin müziği, doğu güzellerinin zarif danslarıyla, onların zarif vücut hareketleri ve mimikleriyle görsel çağrışımlar uyandırmaktadır.

“Kervan” adlı üçüncü piyes, çölün sonsuz kumsalları arasında yavaşça hareket eden seyyahlar alayı tablosunu yansıtmaktadır. Bu mal ve deve arabaları alayı, kendi boyutları ile, neredeyse gözle görülür bir şekilde müzikle aktarılmıştır; akıcı bir şekilde sallanan, üzerinde çanları olan görkemli develer, piyanonun üst notalarıyla kısa forşlaglar (süs notaları) ile taklit edilmiştir. Besteci, piyesin orta kısmında, yolcuların önünde ortaya çıkan ve sonsuz çöl alanında yavaş yavaş dağılan gizemli bir serap resmini çizmiştir. Dizinin merkezini oluşturan bu piyes, yazı doku tekniklerinin çeşitliliği, büyük ölçekli akor ve oktav tekniklerinin kullanımı ile öne çıkmaktadır.

“Kartalların Dansı” adlı dördüncü piyes, güç ve cesaret ile kahramanca başlangıcı yansıtan erkek dansıyla çağrışım yapmaktadır. Aynı zamanda bu, gücünü görkemli kanatlarından alan güçlü ve büyük kuşlar olan kartalların görüntüsüdür. Bu tablo; özgürlük isteğinin, cesaretin, kahramanlıklara susamışlığın ve güçlü bir kişiliğin kendini kanıtlanmasının sembolik yansımasıdır. Piyesteki dram, iç ve dış hareket hatlarının birleşimi üzerine kurulmuş, sanatsal fikirlerin başından itibaren geliştirilmesi, kuşların uçuşa hazırlanması ve

tutkulu, kendinden geçmiş bir şekilde yükseklerde serbestçe süzülerek uçması, hava sahasında ağırlıksız hissetme durumu üstüne inşa edilmiştir. Sonuç olarak, kuşların uçuşu ve hava sahasındaki dansları, yere dönüşle sona ermekte ve fantastik masal kurgusundan gerçeğe geçiş sağlanmaktadır.

"Sabah Esintisi" adlı beşinci piyes, rüyalardan uyanma ile eserler dizisini sona erdirmekte; gerçeküstü durumdan yaşayan, gerçek dünyaya geçişi anlatmaktadır. Bu oyun, piyano ile ifade araçlarında ortak özellikleri birleştirmekte, ancak burada çeşitli ses renkleri daha ince ve belirgindir, zil sesleri, titreşimler, küçük figüratif pasajlar, renk tonları kombinasyonları açısından daha rafine ve renkli bir yapıya sahiptir. Minyatür, dizinin mantıklı sonudur, bir son, kompozisyon yapısı ve felsefi konsept bakımından şaşırtıcı bir uyum içindedir.

2006 yılında yazılan "Kitabe" adlı piyano eseri, şiir metinleri üzerine birçok vokal besteler yazılmış olan, bestecisi ve şair Normurod Narzullaev'e adanmıştır. Bu piyeste dinleyiciler, müziğe kademeli olarak yeni yapısal unsurların dahil edilmesine bağlı olarak, derin ve yüce düşünceler dünyasına dalmaktadır. Dinamik ses skalasına vurgu yapan yeni doku bileşenleri geliştirilmiş, doruk noktasında güçlü bir organa benzeyen muazzam bir ses gücüne ulaşılmıştır. Bu ses efekti, nota metninde çoklu satırlı partitür kullanılarak ifade edilmiş ve yenilikçi bir çözümdür. Bağımsızlık yıllarında yaratılan Abdullayev'in piyano eserleri, Özbek piyano kültürünün ve beste ekolünün yüksek başarılarına tanıklık etmektedir.

Habibullah Rahimov

Habibullah Rahimov'un piyano eserleri, milli özgünlüğü ile öne çıkmaktadır. Özellikle onun polifonik dizileri ilginçtir; besteci bunlarda monodik milli düşünme tarzını, çok seslilikle organik bir şekilde birleştirmiştir. Özbek piyano müziği araştırmacısı D. Haşimova, "Polifoninin Özbekistan bestecilerinin eserlerinde özel bir yere sahip olduğunu" doğru bir şekilde ifade etmiştir (1985: 15). Bağımsızlık yıllarındaki Özbek polifonik sanat yaratıcılarının yetenekleri, kat be kat ortaya çıkmış, yetenekli piyanistler için prestijli uluslararası yarışmalara, festivallere, ustalık sınıflarına katılma, solo programlar ile performanslarını sergileme imkanına kavuşmuştur. Bu durum, Özbek bestecilerin; rekabet koşullarının ve şartlarının ayrılmaz

bir parçası olan polifonik müzik alanındaki araştırmalarını kesinlikle yoğunlaştırmıştır.

Rahimov'un "Prelüd ve füg" dizisi, Özbek piyano polifonisinin en parlak başarılarından biridir. Bu eser, monodik ve polifonik ilkelerin etkileşimi, derin bir iç birliktelik ile ayırt edilmektedir. Prelüde, lirik-felsefi görüntünün monodik doğası ifade edilmiştir. Sol el partisinde uzun süren oktavların arka planına karşı, sağ el partisinde, ikili (sekunda) ve üçlü (terziya) tonlamaları ile, forşlaglarla süslenmiş onaltılık notaların figürleri ile dokunmuş süslü bir melodi gelişmektedir. Bu durum, Prelüd'e doğaçlama bir karakter vermekte, 5/8'lik ritimle gölgelenmiş olan müzikal düşüncenin özgür ve sınırsız akışı ile bağdaşan bir izlenim yaratmaktadır.

Üç sesli füg daha ilk vuruştan itibaren üç sesli yapıda, 7/8'lik ölçüğünde ortaya çıkmaktadır. Füg teması, üst seste, eşit bir şekilde hareket eden sekizlik uzunluklarda seslenir, yumuşak bir şekilde yükselen tonların melodileriyle uyum içindedir. Prelüd'ün malzemesi orta seste gelişir – onaltılık süsleme figürleri ve bas seslerinde baskın çeyrek notalara sahip bir melodi sesi duyulur. Fügün tematik zenginliği, Prelüdle içten bir birleşim ve dış kontrast halindedir, bu durum ise, bestecinin çok seslilikteki ustalığına, yaratıcı fantezisine ve sanatsal zevkine şahitlik etmektedir.

Tematik materyallerin yoğun polifonik gelişimi parlak bir doruğa götürür, daha sonra dinamik gerginliğin kademeli bir düşüşü ile dengelenir, burada yumuşak ve esnek ses rehberlik eder ve aydınlanmaya doğru götürür. Rahimov kodunda "hatırlatma" kompozisyon ilkesini kullanır Prelüd'ün müzikal materyalini tekrarlar. Bu durum diziye mantıksal ve görsel bir ark ekler, bununla, eserin derin iç birlik faktörü daha da kuvvetlenir. Habibullah Rahimov'un Prelüd ve Füg dizisi, Özbek polifonik düşüncesinin yenilenmesinin parlak bir örneğidir.

Habibullah Rahimov'un; içinde milli sanatın temel özelliklerini, tipik imgelerini ve formlarını yoğunlaştıran varyasyon dizisine yaklaşımı da aynı derecede ilginç ve tuhaftır. Habibulla Rahimov'un Özbek halk şarkısı "Yor-Yor"u temel alan varyasyonları, zamanımızın Özbek piyano müziğindeki varyasyon dizileri arasında en iyi örneklerindedir. Onlar, müziğin ulusal karakteriyle, sanatsal içeriğin parlaklığı ve çeşitliliği ile, özgün ve muhteşem piyanist sunumuyla bizi kendilerine doğru çekmektedir. Rahimov'un dizisi, bir tema ve dört varyasyon içermektedir. Çeşitli ifade araçları, yazma teknikleri ile fark yaratmaktadır.

Dizinin sanatsal tasarımı; boyut, tempo, ritim, doku da dahil olmak üzere, müzikal dokunun tüm öğelerinde kademeli bir değişiklik yaparak gerçekleşir. Bestecinin, genelde koro şeklinde, şarkıya ritmik bir şekilde eşlik eden tefle uyumlu bir birliktelik içinde, düğünlerde söylenen, Özbek halk şarkısı “Yor-Yor”ü seçmesi belirleyicidir. “Yor-Yor” şarkısı, Özbek düğün törenlerinde kadınlar tarafından, gelinin damadın evine gelmesiyle birlikte söylenir. Bu türdeki şarkılar genelde beyit formundadır, bunlar küçük bir melodi aralığı, tonlama-ritmik yapının karmaşıklığı ile karakterize edilir. Tüm bu nitelikler Rahimov tarafından temanın piyano sunumuna parlak bir şekilde yansıtılmış, bu temanın birleştirici faktörü, onun polifonik yapısıdır. Temaya eşlik eden bas sesinin melodik çizgisi bağımsızdır ve onunla lirik bir diyalog oluşturmuştur.

İlk varyasyon rahat bir ışık rengine sahiptir, üst seste sekizlik staccato’larla oluşturulan hafif hava figürleriyle güçlenerek, şarkı ve dans prensibini birleştirmektedir. Şeffaf iki sesli doku ve enstrümanın yüksek perdesi, bu varyasyona uçuş karakteri ve zariflik kazandırmaktadır.

İkinci varyasyon, gelişmeyi heyecanlı dramatik lirizm dünyasına dönüştürerek, diziyeye parlak bir kontrast getirir. Bu varyasyonun dokusu çok seslidir ve çok yönlüdür, birbirinden bağımsız dört bölüm içerir. Tema, üst seste ritmik olarak genişletilmiş biçimde düzenlenmiş, bu da ona özel bir rölyef ve önem kazandırmaktadır. Kalan sesler, tema ile birlikte renkli ve çok sesli bir bütün oluşturmaktadır.

Üçüncü varyasyon, hareketleri hızlı ve kolay olan, zarif bir tarantella doğasında sürmektedir. Besteci, burada zaptedilemez enerji, eylem ve duygu dolu mizaçla canlı bir dans görüntüsü yaratmıştır. Tema, sol elindeki harmonik figürlerin eşlik ettiği üst perdede seslendirilmiştir. 6/8’lik vuruş boyutu, her bir sesin, müziğin parlak bir şekilde ifade edilmesine ve ulusal rengin aktarımına katkıda bulunan Usul’ün ayrılmaz bir parçası olduğu, sekizlik tonlama yapısıyla vurgu yapmaktadır. Dinamik nüansların ince detayları, piyanonun tını yeteneklerini, usul arka planındaki renk doluluğunu vurgulamaktadır.

Dördüncü varyasyon, önceki tüm gelişmelerin anlamsal bir sonuçtur. Festival tören alayı niteliğinde sürdürülmektedir. Finaldeki tema dönüştürülmüş bir formda görünür, neşe ve mutluluk imajını somutlaştıran görkemli bir görünüm kazanır. Tema burada çok parlak ve büyük ölçekte seslendirilmektedir. Besteci, enstrümanın tam

kapsayıcı aralığını ve ff (fortissimo) dinamiklerini, oktavı, polifonik akor komplekslerini kullanmaktadır. Son varyasyon, piyanisten zengin, canlı ve dinamik bir ses getirmesini gerektirmektedir.

Performans uygulamalarında, en çok talep gören eserler arasında, Gafur Gulyam'ın aynı isimdeki hikâyeden esinlenerek 1998'de Habibulla Rahimov tarafından yaratılmış olan "Yaramaz" adlı konser fantezisi bulunmaktadır. Bu hikâyenin kahramanı, Gafur Gulyam'ın ifadesine göre, "Dünyaya kakhahanın küçük kurnaz gözlüklerle bakan kişidir". Hikâyenin kahramanı, bir dereceye kadar yazarın prototipidir. Rahimov, seçilen fantezi türüne göre, üç bölümlü formun kurallarına dayanarak, kendi yapıtının kompozisyonunu serbestçe oluşturmaktadır. Fantezinin en son Allegro bölümlerinde, fantezisinin en uç kısımlarında, sloganı "Asla neşeni kaybetme" ilkesi olan muzip, yaramaz ve yerinde duramayan küçük bir çocuğun imajını yeniden yaratmıştır.

Keskin ritimler ve ısıltılı glissando, açıkça ve neredeyse görsel olarak, tasasızca koşuşturan, hayatın sevincini yaşayan yaramaz'ın görüntüsünü iletmektedir. Eserin dokusu çok çeşitlidir ve oktav – uyum akorları ve figüratif ifade türleriyle sunulmuştur. Rahimov, titreşimleri, "klagerleri" ve enstrümanın tüm tınlarını kullanmaktadır.

Keskin ve dinamik iniş-çıkışlar, sık sık değişen ölçekler: 2/4, 3/4, 3/8, eserdeki kahramanın duygusal dalgalanmalarını vurgulamaktadır.

Fantezinin orta bölümünde, Sostenuto kısmında, fantastik rüyalar, hayaller ve arzuları gören, uyuyan bir kahramanın resmi aktarılmıştır. Müzikte yeni ses renkleri, hafiflik ve lirizm, şeffaflık ve karmaşıklık ortaya çıkmaktadır. Bir sonraki bölüm, fantezinin Allegro bölümünde, yaramaz; uykudan uyanmasıyla, iyi dinlenmiş ve yeni eylem için güç kazanmış vaziyette, ilk başta sahip olduğu karaktere yeniden bürünmektedir. Müzik daha aktif, enerjik, dinamik, zengin olmuştur. "Yaramaz" Fantezisi, konser performansı için çok muhteşem ve başarı sağlayan bir eserdir.

Profesör Nargiz Polathanova, "-Yaramaz- fantezisinin duygusal olarak kışkırtıcı, son derece duygulu, dans ve oyuna yakın bir eser" olduğunun altını çizmektedir (2005: 138).

Bütün bunlar, Rahimov'un eserini, geçmişin geleneklerini koruyan, Özbek milli kültürünün zihinsel niteliklerini içeren, ulusal düzeyde özel mana taşıyan bir eser yapmaktadır.

Habibulla Rahimov'un orijinal piyano tarzı, 1995 yılında yazdığı “Bayram” adlı konser piyesinde çok yönlü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu eserde, milli bir bayram olan, doğanın uyanışı, yeni bir günün başlangıcını temsil eden "Nevruz" kutlamalarının parlak resmi yeniden canlandırılmıştır. Piyes, giriş ve sonuç bölümlerini içeren üç bölüm halinde yazılmıştır. Giriş kısmı, insanları bayram kutlamaların davet edercesine çok parlak ve renklidir.

Besteci, karnay, surnay (zurna), doyra gibi Özbek milli enstrümanlarının sesini piyanodaki sesle ustalıkla taklit etmiştir.

Piyesin ana bölümünde, sol el partisinin renkli usulünün fonunda, sağ el partisinde, şaşırtıcı derecede güzel bir “Şodiyona” (Neşe) melodisi duyulmaktadır.

Eserin bu kısmı, materyalin polifonik sunumu ve dokunun melodik gelişimi bakımından eserin baş ve son kısımlarıyla keskin bir tezat oluşturmaktadır. Burada üç plan bulunmaktadır: en tepe planda; “Şodiyona” melodisi, orta planda: usul figürasyonları, alt planda ise – dengeli pedal sesleri duyulmaktadır.

Temanın tekrar kısmında (Röpris kısmında), parlak bir ses efekti oluşturan, parlak gürültü efekti oluşturan, herkesin hissettiği sevinç, kutlama hali, aydınlık ve neşe hissini kapsayan ruh halini yansıtan, doyra sesi ile çağrışım yapan akor dokusu yenilenmektedir. Son kısım, giriş materyalinin parlak akor sesi üzerine kurulmuş, bayram freskinin arkını ve çerçevesini oluşturmaktadır.

SONUÇ

Özbekistan, Sovyetler Birliğinin yıkılması ve bağımsız cumhuriyet olarak ortaya çıkması ile birlikte birçok alanda olduğu gibi kültür ve müzik alanlarında da birçok gelişim ve değişim göstermiştir. Bu süreçte müzik alanında önemli adımlar atılmış; gerek bestecilik gerekse icracılık dallarında sanatçılar kendi kültürlerinin ürünlerini vermeye yönelik çalışmalar yapmışlardır.

Bağımsızlığın ilk yıllarından bu yana konservatuvar, lise ve özel müzik okullarının yetiştirdiği öğrenciler, uluslararası piyano yarışmalarında derece almakta ve dünyanın önde gelen müzik okullarında eğitimlerine devam etmektedirler. Son yıllarda Özbek piyanistler uluslararası festival ve yarışmalara katılmakta, bestecilerin yazdığı piyano eserleri hem ulusal hem de uluslararası konser programlarında ve eğitimin her aşamasında yer almaktadır.

Müziğin tarihsel gelişimi içerisinde 27 yıl (Özbekistan'ın bağımsızlık kazandığı yıllar) çok kısa bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Bu kısa zaman içerisinde Özbekistan bestecileri ve icracıları; klasik Batı müziğinin sağlam ağacına Özbek milli sanatının filizini dikmiş; piyano müziğinde çok özel ve özgü bir yön takip etmişlerdir. İleride Özbek piyano müziğinin tüm dünyada hak ettiği yeri bulacağına dair inancımız sonsuzdur.

KAYNAKÇA

- Gumarov, M. (2007). *“Modern Piyano Kompozisyonlarının Çağdaş Özbekistan Bestecileri Tarafından Performans Yorumu Soruları”*. Taşkent: Taşkent Devlet Konservatuvarı Yayınları.
- Haşimova, D. (1985), *“Özbekistanlı Bestecilerin Piyano Eserleri. Stil ve Yorum Özellikleri. Sanat Eleştirmeni Adayının Derecesi İçin Tez Özeti”*. Moskova Devlet Konservatuvarı Yayınları.
- Polathanova, N. (2005) *“Özel Piyano, Büyük Biçimli Tek Piyano Parçalarının Stil Yorumlama Sorunları”*. Taşkent: Taşkent Devlet Konservatuvarı Yayınları.